

Gemeente Someren Plangebied Wilhelminaplein 26

Archeologisch bureauonderzoek

BAAC Rapport V-18.0009

februari 2018

Auteur:
M. Tump

Status:
concept

Colofon

ISSN:	1873-9350
Auteur:	mw. drs. M. Tump
Cartografie:	dhr. M. Leenders MA
Redactie:	mw. E.A.M. de Boer, MSc, MA
Copyright:	BAAC bv te 's-Hertogenbosch
Autorisatie (senior prospector):	E.A.M. de Boer, MSc, MA 30-1-2018

© BAAC, 's-Hertogenbosch (2018)
BAAC aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

BAAC bv
Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail: denbosch@baac.nl

Postbus 2015
7420 AA Deventer

Inhoud

Samenvatting	7
1 Inleiding	8
1.1 Onderzoekskader	8
1.2 Ligging van het gebied	9
1.3 Administratieve gegevens	10
2 Bureauonderzoek	12
2.1 Werkwijze	12
2.2 Landschappelijke ontwikkeling	12
2.3 Bewoningsgeschiedenis	18
2.3.1 Inleiding	18
2.3.2 Historie	19
2.3.3 Archeologie	25
3 Archeologische verwachting	29
4 Conclusie en aanbevelingen	31
5 Geraadpleegde bronnen	33
Bijlagen	36

1. Aanzichten, plattegronden en doorsneden toekomstige bebouwing
2. Overzicht van geologische en archeologische tijdvakken

Samenvatting

In opdracht van Welling en Van Bree heeft BAAC bv een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Wilhelminaplein 26 te Someren.

Het plangebied ligt in een zone met lage dekzandruggen die deel uitmaakt van een groot gebied met dekzand. Dit gebied bestaat uit hoge en lage dekzandruggen en dekzandvlakten en wordt omzoomd door een lager gelegen beekdal en dalvormige laagte. Twee dalvormige laagten snijden in het dekzandgebied, maar bereiken het plangebied niet. Ten oosten en westen van het plangebied bevinden zich hoge dekzandruggen.

Het grondgebied van het huidige dorp Someren is archeologisch gezien zeer rijk en heeft resten van nederzettingen uit de ijzertijd, Romeinse tijd, vroege en volle middeleeuwen, grafvelden uit de ijzertijd en Romeinse tijd en een middeleeuws wegenpatroon opgeleverd. Deze resten werden voornamelijk op de hoge dekzandruggen en aan de rand daarvan gevonden.

Het plangebied ligt in het oude dorpslint van Someren. Dit dorp is vermoedelijk in de late middeleeuwen ontstaan in het gebied tussen de twee gebieden met hoge dekzandruggen in. Ook het huidige Wilhelminaplein, waaraan het plangebied is gelegen, stamt vermoedelijk uit deze periode en vormde toen een soort restruimte tussen de wegen in.

Het meest noordelijke deel van het plangebied is in ieder geval bebouwd sinds 1843. Deze boerderij werd ergens in de periode 1960-1976 vervangen door het huidige pand waarbij de oude kelders gespaard bleven. Het terrein achter het pand is vanaf de jaren 60 van de 20^e eeuw bebouwd geraakt. Tegenwoordig is het perceel vrijwel geheel bebouwd, met uitzondering van een smalle strook in het westen en een bredere strook in het oosten en zuiden.

Het is niet exact bekend hoe diep de bouw van de boerderij, het huidige pand en de latere aanbouwen de bodem hebben verstoord. Vermoedelijk is de mate van verstering van de bodem gering, met uitzondering van de locatie van de kelder.

Op basis van de veronderstelde mate van verstering bestaat voor het gehele plangebied, met uitzondering van de locatie van de kelder, een hoge archeologische verwachting voor resten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd en een middelhoge archeologische verwachting voor resten uit de prehistorie t/m volle middeleeuwen. Voor de locatie van de kelder geldt een lage verwachting voor de prehistorie t/m nieuwe tijd A, en een hoge verwachting voor de nieuwe tijd B en C.

Derhalve wordt geadviseerd om de bestaande bebouwing (zowel het huidige winkelpand als de latere aanbouwen) uitsluitend bovengronds te slopen om verdere verstering van de ondergrond door het verwijderen van kelders, funderingsstroken en poeren te vermijden. Er wordt geadviseerd om daarna een proefsleuvenonderzoek uit te voeren.

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

In opdracht van Welling en Van Bree heeft het onderzoeks- en adviesbureau BAAC bv een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Wilhelminaplein 26 te Someren. Aanleiding voor het onderzoek is het plan om de bestaande bebouwing te slopen en daarna nieuwbouw te realiseren. De bestaande bebouwing bestaat uit een winkelruimte met daarboven een woning. Na de sloop ervan zal een appartementencomplex worden gebouwd met vier bouwlagen. Op de begane grond komt horeca. Op het achter terrein worden parkeerplaatsen en garageboxen gerealiseerd. De toekomstige verstoringsdiepte is nog niet bekend. Uit plattegronden en doorsneden van de nieuwbouwplannen blijkt dat het complex niet zal worden onderkelderd (bijlage 1).¹ Normaal gesproken wordt nieuwbouw gefundeerd tot in de draagkrachtige laag (C-horizont) met een minimum van 80 cm –mv (vorstvrije diepte). Hierdoor bestaat een gerede kans dat eventueel aanwezige archeologische waarden verstoord of vernietigd worden.

Het doel van een bureauonderzoek is het verwerven van informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een omschreven gebied aan de hand van bestaande bronnen. Met behulp van de verworven informatie wordt een specifiek archeologisch verwachtingsmodel opgesteld.

Tijdens het onderzoek dienen de volgende onderzoeksvragen uit het onderzoeksvoorstel² te worden beantwoord:

- Zijn binnen het plangebied bekende archeologische waarden aanwezig? Zo ja, zijn er gegevens bekend over de omvang, ligging, aard en datering hiervan?
- Wat is de verwachte bodemopbouw in het gebied en zijn er gegevens bekend over bodemverstorende ingrepen in het verleden binnen het plangebied?
- Wat is de specifieke archeologische verwachting voor het gebied?
- In hoeverre worden archeologische resten bedreigd en is vervolgonderzoek nodig en zo ja, in welke vorm?

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 4.0³ en het onderzoeksvoorstel⁴.

¹ Van Vroonhoven Architectuur werknr. VVA1721 29-11-2017, ontvangen via opdrachtgever.

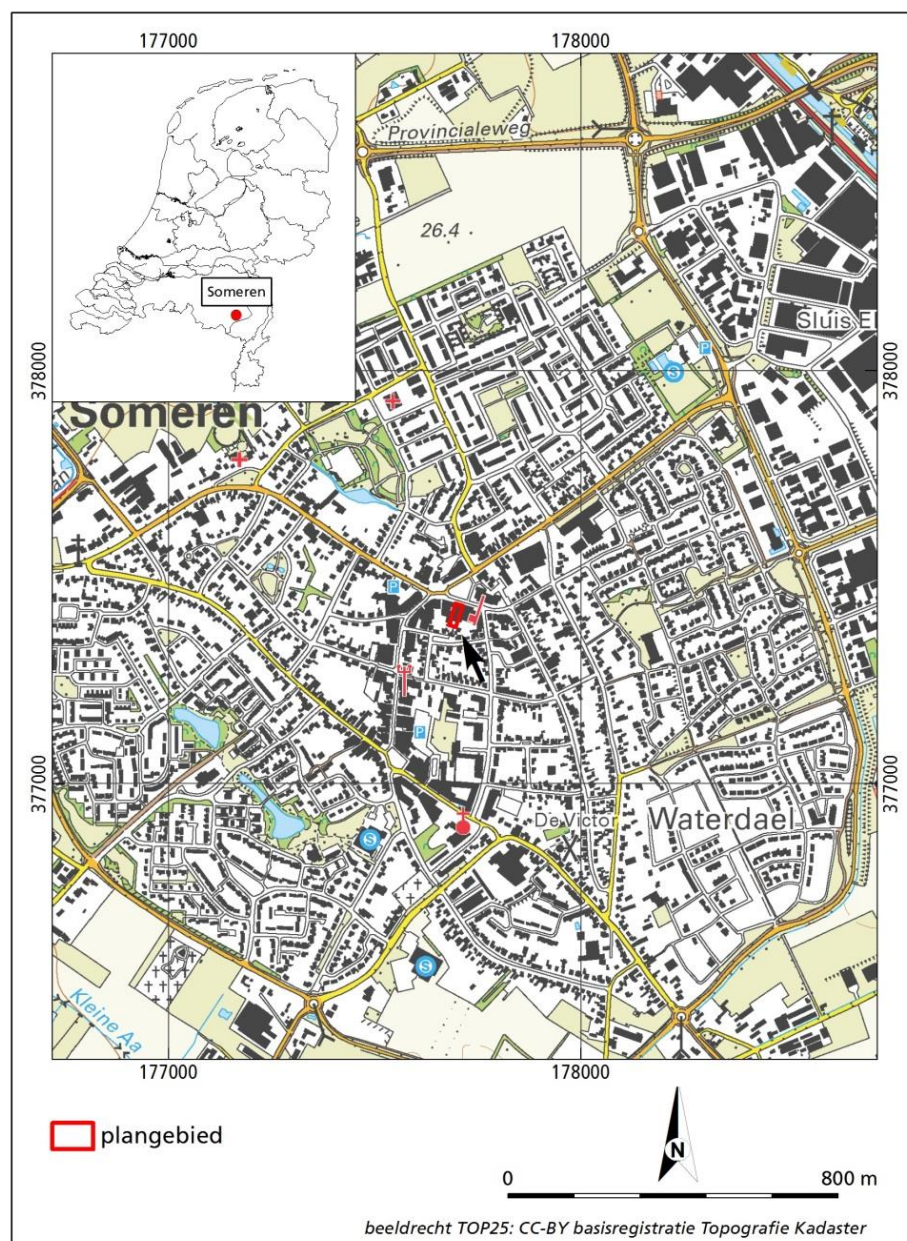
² Bergman & Merlidis 2017.

³ CCvD 2016.

⁴ Bergman & Merlidis 2017.

1.2 Ligging van het gebied

Het plangebied ligt in het centrum van Someren in de gelijknamige gemeente (provincie Noord-Brabant) aan het Wilhelminaplein 26/26a. Het omvat het gehele kadastrale perceel gemeente Someren, sectie B, nr. 4963. Dit perceel wordt aan de noordzijde begrensd door het Wilhelminaplein, aan de oostzijde door de bebouwing aan het Wilhelminaplein 25, aan de westzijde door het perceel Wilhelminaplein 27 (de steeg ten westen van het plangebied hoort voor het grootste gedeelte bij het Wilhelminaplein 27) en in het zuiden door de percelen aan de Hoornmanstraat. De oppervlakte van het kadastrale perceel bedraagt 1127 m². In figuur 1.1 is de ligging van het plangebied weergegeven.

Figuur 1.1 Ligging van het plangebied.

1.3 Administratieve gegevens

Provincie:	Noord-Brabant
Gemeente:	Someren
Plaats:	Someren
Toponiem:	Wilhelminaplein 25-26
Kadastrale gegevens:	Gemeente Someren, sectie B, nr. 4963
Datum opdracht:	9 januari 2018
Datum rapportage:	02-02-2018
BAAC-projectnummer:	V-18.0009
Coördinaten:	177.714/377.430 NO 177.697/377.378 ZO 177.678/377.384 ZW 177.693/377.437 NW
Kaartblad:	51H
Oppervlakte:	1127 m ²
Datering:	prehistorie t/m nieuwe tijd
Zaakidentificatienummer:	4584571100
AMK-terrein:	N.v.t.
Type onderzoek:	Archeologisch bureauonderzoek
Opdrachtgever:	Welling en Van Bree contactpersoon: dhr. F.A.W. van Bree
Bevoegde overheid:	gemeente Someren
Beheer documentatie:	Bibliotheek Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en archief BAAC bv.
Uitvoerder:	BAAC bv, vestiging 's-Hertogenbosch Graaf van Solmsweg 103 5222 BS 's-Hertogenbosch tel. 073-6136219
Projectleider:	mw. M. Tump

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze

Tijdens het bureauonderzoek is aan de hand van bestaande bronnen een archeologische verwachting voor het plangebied opgesteld. Bij de inventarisatie van de archeologische waarden is gebruik gemaakt van gegevens uit van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (via ARCHIS3) en de gemeentelijke archeologische beleidskaart. Ook is op 23 januari 2018 per e-mail contact gezocht met de Archeologische Vereniging Kempen en Peelland (AWN afdeling 23). Dit heeft geen aanvullende informatie opgeleverd.

Met name voor de recentere archeologische periodes zijn diverse historische bronnen geraadpleegd. Er is gebruik gemaakt van het Actueel Hoogtebestand Nederland, oude topografische kaarten en oude foto's uit het Regionaal Historisch Centrum Eindhoven. Literatuur over de geologie, geomorfologie en de bodemopbouw van het onderzoeksgebied is eveneens bestudeerd om op basis van locatiekeuze-theorieën een uitspraak te doen over de kans op aanwezigheid van archeologische resten.

In navolgende paragrafen worden de resultaten van het bureauonderzoek beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een synthese in de vorm van een specifieke archeologische verwachting. Een opsomming van de geraadpleegde literatuur en gebruikte kaarten is terug te vinden in de literatuurlijst. Voor een tabel met een overzicht van geologische en archeologische tijdvakken wordt verwezen naar bijlage 2.

2.2 Landschappelijke ontwikkeling

Algemeen

Het plangebied ligt in het zuidelijke zandgebied⁵ in de Roerdalslenk. De Roerdalslenk, ook wel Centrale Slenk genoemd, is een tektonisch dalingsgebied dat door de Feldbiss / Breuk van Vessem en de Peelrandbreuk wordt begrensd. Ten zuidwesten en noordoosten liggen de tektonische opheffingsgebieden (horsten) van respectievelijk het Kempisch Hoog en de Peelhorst.

In het Vroeg-Pleistoceen en het begin van het Midden-Pleistoceen raakte de Roerdalslenk opgevuld met overwegend grove zanden en grind (Formatie van Sterksel) die werden aangevoerd door de Rijn en Maas. Door de tektonische opheffing en kanteling van de Peelhorst werden de grote rivieren in het Cromerien gedwongen hun loop naar het oosten te verplaatsen en kwam een einde aan de fluviale sedimentatie in de Centrale Slenk.

⁵ Berendsen 2008a.

Gedurende de ijstijden (glacialen) van het midden- en laat-Pleistoceen (Elsterien, Saalien en Weichselien) werd de Roerdalslenk geleidelijk opgevuld met afzettingen van meer lokale oorsprong (Formatie van Boxtel). Deze afzettingen kunnen globaal worden onderverdeeld in Brabantse leem, fluvioperiglaciale afzettingen (smeltwaterafzettingen) en eolische afzettingen (dekzand). Deze afzettingen hebben in de Roerdalslenk een dikte van meer dan 15 tot (soms) 45 meter.

Brabants leem is afgezet tijdens het Pleniglaciaal in perioden met permafrost.⁶ Het leem is ontstaan uit door de wind aangevoerd fijn sediment (veelal löss) dat in dooiwaterstroompjes en dooimeertjes werd afgezet en vervolgens in de zomer in de stroompjes en meertjes bezonk. Op sommige plekken in de Centrale Slenk komt op grote schaal dergelijke Brabantse leem voor. Verondersteld wordt dat hier meerdere smeltwaterstroompjes bijeen kwamen in grotere depressies (dooimeren), waardoor op grote schaal Brabantse Leem gevormd kon worden. De Brabantse Leem is kalkhoudend door de aanwezigheid van land- en zoetwatermollusken. Hierdoor waren deze gronden indien afgedekt door een dunne laag dekzand, ondanks hun vaak lagere ligging, wel geschikt voor akkerbouw. Het leempakket is op sommige plekken meer dan 3 m dik en wordt geologisch gerekend tot de Formatie van Boxtel, het laagpakket van Liempde.⁷

Fluvioperiglaciale afzettingen, oftewel verspoelde eolische en fluviatiele afzettingen, werden afgezet aan het begin en eind van de glacialen, en dan voornamelijk in de zomermaanden, wanneer er veel smeltwater vrijkwam. Dit water werd afgevoerd door een systeem van verwilderde geulen en beken, veelal de voorlopers van de huidige beken, waarbij materiaal van het hoger gelegen Kempisch Hoog en Peelhorst naar de lager gelegen Centrale Slenk werd verplaatst. De afzettingen die hierbij afgezet werden, bestaan uit min of meer gelaagde, silthoudende zanden. In deze silthoudende zanden worden veelvuldig leemlagen en/of planten- en houtresten aangetroffen.

Door het ontbreken van vegetatie werd in de droge en zeer koude glacialen door de wind sediment verplaatst en elders weer afgezet. In het Pleniglaciaal (Midden-Weichselien) werd zo het *Oudere dekzand* als een deken over het vrijwel kale landschap afgezet. Het *Oudere dekzand* is vaak horizontaal gelaagd met lemige banden. Door de aanwezigheid van een grindrijk niveau, de zogenaamde *Laag van Beuningen*, dat is ontstaan door uitblazing van fijnere delen⁸, kan onderscheid worden gemaakt in het *Ouder dekzand I* en *II*.

In het Laat-Glaciaal (Laat-Weichselien) was de begroeiing weer wat dichter, waardoor de verstuing een meer lokaal karakter had en het zogenaamde *Jonger dekzand* werd afgezet in de vorm van langgerekte, voornamelijk zuidwest-noordoost georiënteerde ruggen. Het Jonger dekzand is meestal niet gelaagd. Gedurende de interstadialen⁹ zijn plaatselijk leemlagen, veenlaagjes of bodems gevormd. Zo vond gedurende het Allerød-Interstadiaal op de hogere terreindelen bodemvorming plaats, die nu nog te herkennen is als een grijswitte tot zwart grijze laag met houtskoolresten. Deze zogenaamde *Laag van Usselo* bevindt zich tussen het *Jonger dekzand I*¹⁰ en het *Jonger dekzand II*¹¹. Zowel het

⁶ Bodem die tot op grote diepte permanent bevroren is.

⁷ De Mulder *et al.* 2003.

⁸ Een zogenaamde *desert pavement*.

⁹ Relatief warme periode binnen een glaciaal.

¹⁰ Afgezet in het Oude Dryas-stadiaal.

¹¹ Afgezet in het Jonge Dryas-stadiaal.

dekzand als de fluvioperiglaciale afzettingen behoren tot het Laagpakket van Wierden.¹²

Aan het einde van het Weichselien en met name vanaf het Holoceen werd het klimaat een stuk milder. Het systeem van ondiepe, verwilderde geulen en beken veranderde hierdoor in een systeem met meanderende beken, die zich aanvankelijk in het landschap insneden. In de beekdalen werden zand en klei afgezet en vond lokaal veenvorming plaats (Boxtel Formatie; Singraven Laagpakket). Door de toenemende vegetatie kwam een eind aan de natuurlijke zandverstuivingen en raakten de dekzandruggen gefixeerd. Door het toedoen van de mens als gevolg van kappen, branden en ontginnen konden plaatselijk opnieuw verstuivingen optreden (Boxtel Formatie; Kootwijk Laagpakket).¹³ Deze verstuivingen worden op de geomorfologische kaart als zones met landduinen¹⁴ of stuifzanden¹⁵ aangegeven.

Ook de bodemvorming, die door het mildere klimaat op grote schaal plaatsvond, is grotendeels antropogeen beïnvloed door verploeging, opbrengen van een plaggendeck *et cetera*. Ook in het plangebied bevindt zich een plaggendeck. Een plaggendeck ontstaat door eeuwenlange bemesting met potstalmest. Door variaties in de aard (soort plaggen, percentage minerale bestanddelen) en de hoeveelheid van de gebruikte mest, de duur van de ophoging en de oorspronkelijke ligging (nat of droog) kunnen plaggendecken grote verschillen in dikte, kleur, humusgehalte en textuur hebben. Deze variaties kunnen zich in het plaggendeck uiten door gelaagdheid.¹⁶

Specifiek

Volgens de geologische kaart 1:50.000 bestaat de ondergrond van het plangebied uit dekzand van de Nuenen Groep (fijn zand en lemig fijn zand) dikker dan 2 m (Nu3).¹⁷ Op deze kaart is te zien dat het plangebied deel uitmaakt van een groot gebied met dekzand. Rondom dit dekzandgebied liggen laagtes (fluvioperiglaciale afzettingen). Vanaf zo'n 280 m ten noordwesten van het plangebied komen langgerekte zones met Nu4 (fluvioperiglaciale afzettingen) voor. Deze snijden in het dekzandgebied in, maar lopen niet door tot het plangebied.

In het DINoloket zijn meerdere boringen in de omgeving van het plangebied geregistreerd.¹⁸ Op zo'n 90 m ten zuidwesten van het plangebied is in het DINoloket een geologische boring uit 1963 geregistreerd die tot 3,5 m –mv reikt. Hieruit blijkt dat de bodem ter plaatse tot 1,9 m –mv bestaat uit zand van de fijne fractie, tussen 1,9 en 2,9 uit zand van de midden fractie en daaronder weer uit zand van de fijne fractie.¹⁹ Drie boringen op zo'n 170 tot 200 m ten zuiden van het plangebied geven aan dat de bodem hier tot minstens 4,0 m –mv bestaat uit zand van de fijne fractie.²⁰ Tenslotte geeft een boring uit 1963 op een afstand van 240 m ten noorden van het plangebied het volgende aan: tot 3,0 m – mv zand

¹² De Mulder *et al.* 2003.

¹³ Berendsen 2008b.

¹⁴ Ouder verstoven zand, grofweg vanaf de introductie van de landbouwers in Nederland vanaf het neolithicum.

¹⁵ Jonger verstoven zand, grofweg vanaf de middeleeuwen.

¹⁶ Spek 2004.

¹⁷ RGD 1973; tegenwoordig Formatie van Boxtel, laagpakket van Wierden.

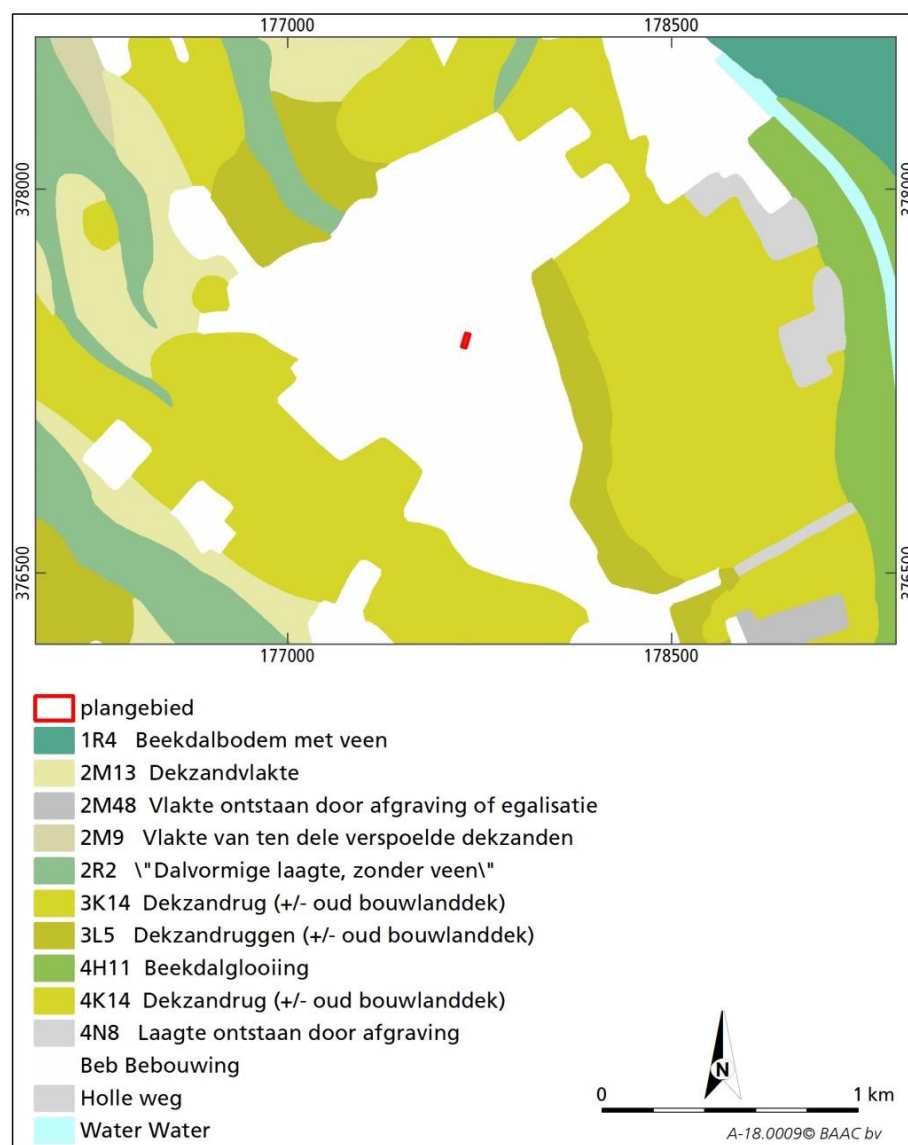
¹⁸ www.dinoloket.nl: ondergrondgegevens.

¹⁹ Boring B51H0723.

²⁰ Boringen B51H0239 (1970), B51H0237 (1952) en B51H0238 (1962).

van de fijne fractie, tussen 3,0 en 3,20 m zand van de midden fractie, tot 3,4 m – mv leem en daaronder weer zand van de fijne fractie.²¹

Het zand van de fijne fractie is vermoedelijk dekzand. De leem die is aangetroffen in de boring op 240 m ten noorden van het plangebied maakt deel uit van fluvioperiglaciale afzettingen.

Figuur 2.1 Ligging van het plangebied op een uitsnede van de geomorfologische kaart (2008).

Het plangebied ligt op de geomorfologische kaart in een niet-gekarteerde, bebouwde zone (figuur 2.1).²² Someren ligt in een groot gebied met dekzand, dat bestaat uit grotere en kleinere dekzandruggen en dekzandvlakten. Dit gebied wordt aan de noord-, oost- en westzijde omzoomd door het beekdal van de Aa en de dalvormige laagte van de Kleine Aa die globaal vanuit het noordwesten naar het zuidoosten lopen. Twee dalvormige laagten snijden in het

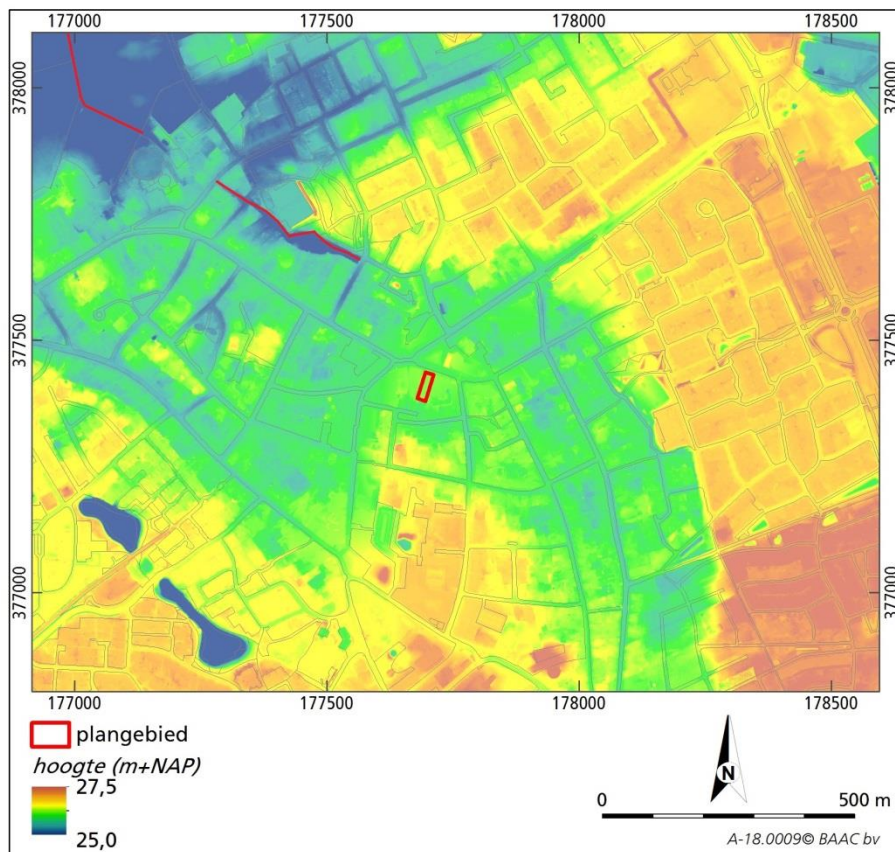
²¹ Boring B51H0724.

²² Geomorfologische kaart 2008; RGD/Stiboka 1977.

dekzandgebied. In beide laagten loopt tegenwoordig nog een (onbenaamde) waterloop.

De dichtstbijzijnde dalvormige laagte is tot zo'n 660 m ten noordwesten van het plangebied gekarteerd. Wanneer wordt gekeken naar de huidige topografische situatie dan is te zien dat de waterloop hierop eindigt op een afstand van zo'n 270 m ten noordwesten van het plangebied, bij de kruising Gaasweg-Dr. Eijnattenlaan (zie figuur 2.2). Vermoedelijk ligt het plangebied dus buiten deze dalvormige laagte, in een gebied met dekzandruggen met of zonder oud bouwlanddek (3L5 of 3K14). Het verschil tussen 3L5 en 3K14 wordt gevormd door de hoogteligging. Van de geomorfologische kaart kan worden afgeleid dat zowel zone 3L5 als 3K14 plaatselijk afgegraven kan zijn.

Op de kaart van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN; figuur 2.2) is te zien dat het plangebied ligt in een groengekleurde zone. Dit is een zone met een middelmatige hoogte. Het plangebied ligt op een lagere dekzandrug die wordt ingeklemd door twee hogere dekzandruggen (geel, oranje). De dalvormige laagte is te zien in het noordwesten, met de blauwe kleur. De hoogte van het plangebied is circa 26,1 m +NAP.²³

Figuur 2.2 Ligging van het plangebied op een uitsnede van het AHN2 (www.ahn.nl). De rode lijn geeft de ligging van de waterloop/dalvormige laagte aan.

Volgens de bodemkaart ligt het plangebied in een niet-gekarteerd gebied (figuur 2.3).²⁴ Op basis van het omringende, wel gekarteerde gebied kan worden geconcludeerd dat het plangebied vermoedelijk in een zone met hoge zwarte

²³ www.ahn.nl.

²⁴ Bodemkaart 2006; Stiboka 1981.

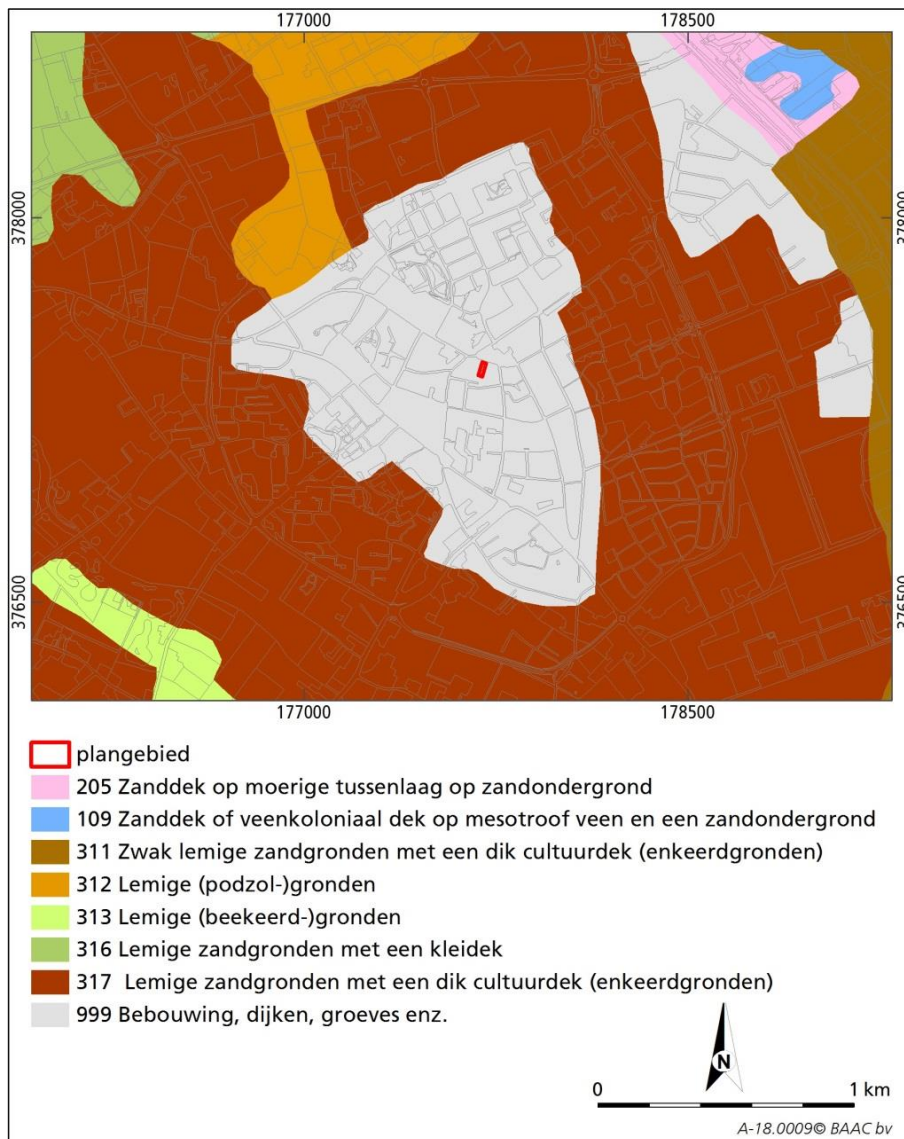
enkeerdgronden ligt, die zijn ontwikkeld in lemig fijn zand (zEZ23). De grondwatertrap is VI of VII*.²⁵ Dit zijn redelijk goed ontwaterde tot zeer goed ontwaterde bodems.

Hoge zwarte enkeerdgronden bevinden zich over het algemeen rondom oude dorpen en worden gekenmerkt door een humeuze bovengrond, het plaggendek, van 50 cm of dikker. Het plaggendek is ontstaan door eeuwenlange bemesting met potstalmest. Door variaties in de aard (soort plaggen, percentage minerale bestanddelen) en de hoeveelheid van de gebruikte mest, de duur van de ophoging en de oorspronkelijke ligging (nat of droog) vertoont het plaggendek grote verschillen in dikte, kleur, humusgehalte en textuur. Het plaggendek is vaak opgebouwd uit meerdere lagen. De bouwvoor (Aap-horizont), de recent geploegde laag, is meestal 20 à 30 cm dik en bestaat uit donkergrijsbruin tot zwart matig humeus zand. Daaronder bevinden zich vaak een of meerdere lagen (Aa-horizont), die over het algemeen lichter zijn en minder organische stof bevatten. Op de overgang van het plaggendek naar de onderliggende natuurlijke ondergrond kan een lichtgrijsbruin gekleurde fossiele cultuurlaag (Apb-horizont) voorkomen van voor de introductie van de plaggenbemesting. Deze laag wordt gekenmerkt door een vuilgrijze, onnatuurlijke kleur en de aanwezigheid van scherven en is vaak sterk aangetast door latere grondbewerking of grotendeels opgenomen in het plaggendek.

Vaak is onder het plaggendek nog een restant van het oorspronkelijke bodemprofiel aanwezig. Indien sprake is geweest van een snelle ophoging, bijvoorbeeld als gevolg van egalisatiewerkzaamheden ten tijde van de ontginning, dan zal onder het plaggendek nog een intacte Ah-horizont aanwezig zijn van het oorspronkelijke, natuurlijke bodemprofiel (het oude loopvlak). Deze laag onderscheidt zich door een hoger humusgehalte en een wat donkerder kleur. Door verploeging is de oorspronkelijke A-horizont echter meestal opgenomen in het plaggendek. Indien de oorspronkelijke bodem bestond uit een podzolbodem kunnen dieper nog een onverstoorte B- en/of BC- horizont voorkomen. Op grotere diepte gaat de B- of BC-horizont over in het moedermateriaal (de C-horizont).²⁶

²⁵ Grondwatertrap VI: gemiddeld hoogste grondwaterstand (GHG) 40-80 cm –mv en gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG) 170-200 cm –mv. Grondwatertrap VII*: GHG 140-160 cm –mv en GLG 220-270 cm –mv.

²⁶ De Bakker & Schelling 1989; Damoiseaux 1982.

Figuur 2.3 Ligging van het plangebied op een uitsnede van de bodemkaart (2006).

2.3 Bewoningsgeschiedenis

2.3.1 Inleiding

Het plangebied maakt deel uit van het Zuid-Nederlandse dekzandgebied. Dit landschap bestond van nature uit een afwisseling van dekzandruggen, dekzandvlaktes, beekdalen en vennetjes. Het dekzandgebied kent een lange bewoningsgeschiedenis, waarvan de eerste sporen teruggaan tot de laatste ijstijd (laat-paleolithicum-B). Het laat-paleolithicum werd evenals het daaropvolgende mesolithicum gekenmerkt door rondtrekkende jagers-verzamelaars, die gebruik maakten van stenen en benen werktuigen. De mensen woonden in tijdelijke kampen, die zich over het algemeen op landschappelijke gradiënten bevonden. Door de bestaansbasis (jagen en verzamelen) en de grote mobiliteit was de invloed van deze mensen op het landschap gering.

Dit veranderde toen men vanaf 4900 v. Chr. (neolithicum) geleidelijk het jagen en verzamelen verruilde voor een voedselvoorziening gebaseerd op akkerbouw en veeteelt. Door het verbouwen van voedsel werd men gebonden aan een

bepaalde plek, werden stevigere onderkomens gebouwd en ging men aardewerk produceren en gebruiken. Zodra de bodem op een bepaalde plek uitgeput was, kapte men een nieuw stukje bos en verplaatste men de akkers en eventueel de boerderij. Als gevolg van de ontbossing ging de natuurlijke vruchtbaarheid van de armere bodems snel achteruit. Het bos regenereerde daardoor plaatselijk vanaf het laat-neolithicum na verlating van de akkers niet meer en er ontstonden heidevelden. Plaatselijk konden als gevolg van het kappen en afbranden van het bos zandverstuivingen ontstaan. Als gevolg van de ontbossing en akkerbouw was vanaf de late ijzertijd de bodemvruchtbaarheid in grote gebieden dermate afgenomen dat deze niet meer als woon- en landbouwgebied werden gebruikt en men zich terugtrok in de gebieden met een van nature hoge bodemvruchtbaarheid. Op de uitgeputte akkers zal na verloop van tijd secundair bos zijn gaan groeien, waarna deze gebieden werden gebruikt voor het verkrijgen van brandhout en dergelijke. De beekdalen waren lange tijd nog dichtbegroeide moerasbossen en speelden geen rol in het landbouwsysteem. Beekdalen en andere moerassige delen van het landschap werden wel gebruikt voor de winning van grondstoffen (zoals hout, leem, veen e.d.), als dump voor afval, voor rituele deposities e.d.

In de loop van de middeleeuwen nam de bevolking sterk toe, waardoor ook de behoefte aan landbouwgrond sterk toe nam en grote aaneengesloten bouwlandcomplexen ontstonden. De nederzettingen werden van de hoge dekzandruggen verplaatst naar flanken, waardoor de kerk soms midden in het grote akkergebied achterbleef. Om aan de groeiende behoefte aan mest te kunnen voorzien, werden vanaf 11^e of 12^e eeuw ook de beekdalen ontgonnen en omgevormd tot wei- en hooilanden. In de veertiende en vijftiende eeuw werd de ontwatering van de beekdalen vervolgens verbeterd door de gronden te verdelen in smalle kavels die loodrecht op de beek lagen. Bovendien werd grond van de hogere dekzandruggen gebruikt om de randen van de beekdalen op te hogen.

Om de beschikbare mest efficiënter te kunnen gebruiken, werd de mest vanaf de vijftiende eeuw vermengd met bosstrooisel en plaggen. De winning van het bosstrooisel en de plaggen leidde tot een vergaande aftakeling van de bossen, zodat uitgestrekte heidevelden ontstonden. Dit landschap, met een afwisseling van aaneengesloten bouwlandcomplexen, wei- en hooilanden in de beekdalen en grote heidegebieden bleef tot in de 19^e eeuw bestaan. Pas met de uitvinding van de kunstmest in de negentiende eeuw waren de heidevelden niet meer nodig voor de bemesting van de akkers en konden ze worden ontgonnen voor de landbouw.²⁷

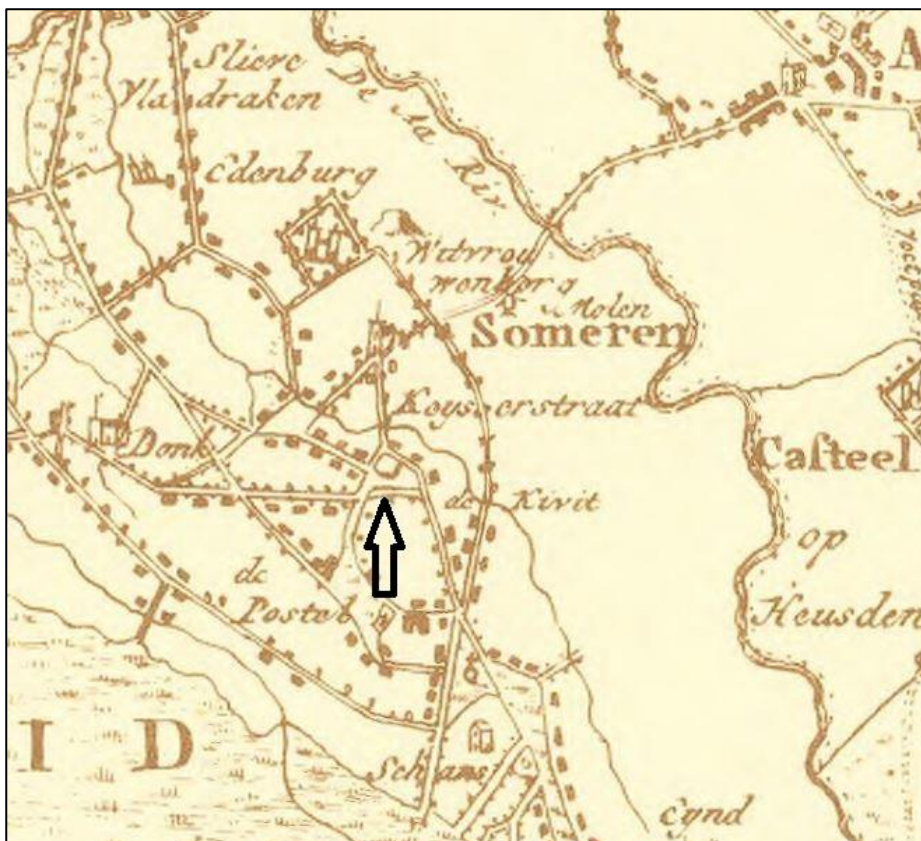
2.3.2 Historie

De bebouwde kom van het huidige dorp Someren omvat ook de locaties van de voormalige dorpen en gehuchten Speelheuvel, Hoolstraat, Kerkeindje en Beemd. Het huidige plangebied ligt binnen het oude dorpslint van Someren.

Het oude dorpslint van Someren is in de loop van de late middeleeuwen ontstaan in het lager gelegen gebied tussen twee gebieden met hoge dekzandruggen in. Volgens de overzichtskaart van de middeleeuwse hoeven in de publicatie van Coenen is binnen het plangebied geen middeleeuwse hoeve bekend.²⁸

²⁷ Barends *et al.* 2010; Spek 2004; Gerritsen & Rensink (red.) 2004.

²⁸ Coenen 2001, 64.

Figuur 2.4 Ligging van het plangebied (bij zwarte pijl) op een uitsnede van de Meijerijkaart van Verhees (1794).

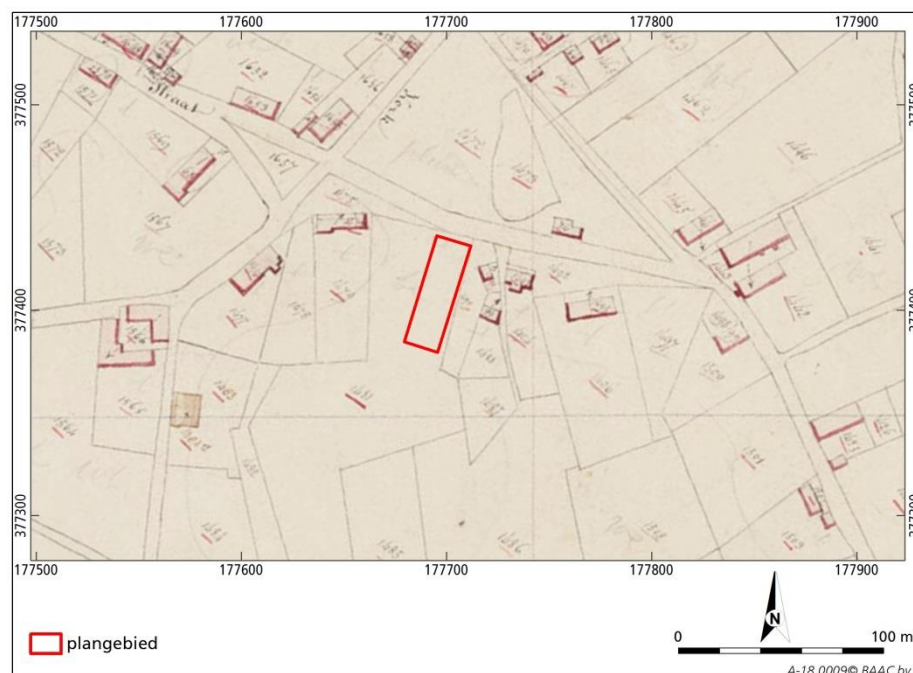
In het einde van de 18^e, begin 19^e eeuw was het huidige Wilhelminaplein met haar driehoekige vorm al herkenbaar als een driehoekige ruimte tussen wegen, waarlangs vermoedelijk bomen stonden. Bebouwing in het plangebied en de onmiddellijke omgeving ervan lijkt te ontbreken op de kaart van Verhees uit 1794 (zie figuur 2.4).

Duidelijk is dat in het begin van de 19^e eeuw het plangebied nog onbebouwd was en deel uitmaakte van een groot, onregelmatig gevormd perceel bouwland (zie figuur 2.5). De vorm van de akker lijkt er op het eerste gezicht niet op te duiden dat er eerder (dat wil zeggen: binnen twee eeuwen vóór het optekenen van deze kaart) een woning heeft gestaan. De akker grensde aan de weg langs het huidige Wilhelminaplein, dat in het bezit was van de gemeente Someren (gemeenschappelijke gronden). Op dit plein bevonden zich een waterpoel²⁹ en het raadhuis. Dergelijke poelen werden meestal gebruikt als drinkpoel voor het vee en als blusvijver.

Vlak ten oosten van het plangebied stonden in ca. 1811-1832 langs een smal pad drie kleine huizen van verschillende eigenaren en ook ten westen van het plangebied waren enkele boerderijen aanwezig.³⁰ Het is niet duidelijk hoe oud deze bebouwing van het dorpslint ter hoogte van het plangebied is. Duidelijk is wel, dat er geen middeleeuwse hoeven bekend zijn (Coenen 2001, 64).

²⁹ Op deze locatie is het huidige raadhuis gebouwd.

³⁰ Kadastrale kaart gemeente Someren sectie B, tweede blad.

Figuur 2.5 Ligging van het plangebied op een uitsnede van de kadastrale kaart uit 1811-1832.

Vermoedelijk is in 1843 binnen het plangebied een boerderij gebouwd. Deze boerderij van de familie Maas is door de jaren heen in gebruik geweest als café, brouwerij en wijnhandel.³¹ In de periode tussen 1960 en 1976 is de boerderij verbouwd (zie figuren 2.7 t/m 2.10). Ook het terrein achter het pand raakte toen (gedeeltelijk) bebouwd. De nissen van de wijnhandel bevinden zich nog steeds in de kelder onder deze voormalige boerderij.³² Thans is het pand in gebruik als winkelruimte (woonservicewinkel Maas) en is het perceel grotendeels bebouwd (figuur 2.11).

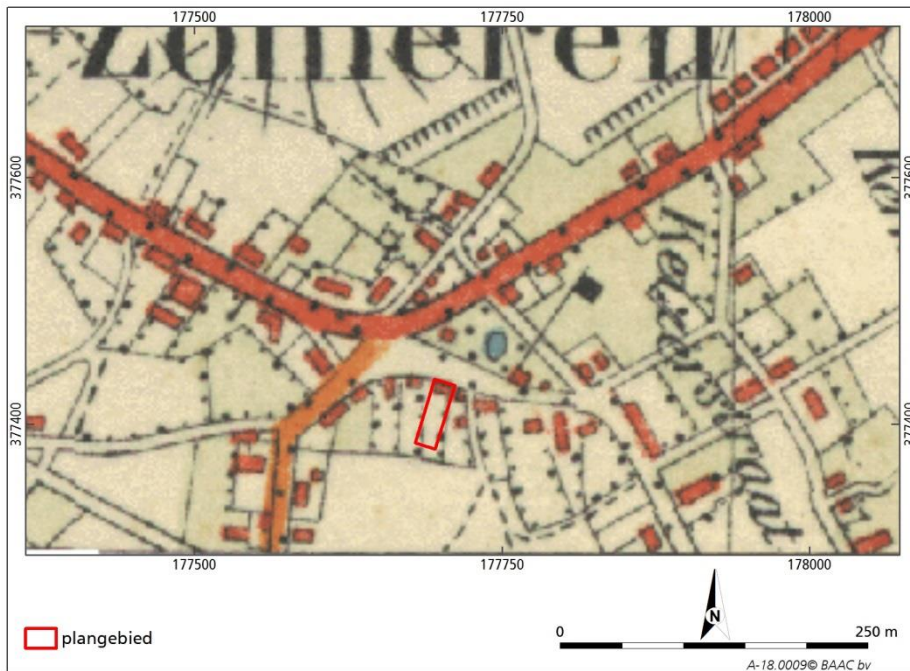
Het is niet exact bekend hoe diep de bouw van de boerderij, het huidige pand en de latere aanbouwen de bodem hebben verstoord. Door de aanwezig van een kelder onder de vroegere boerderij zal de bodem plaatselijk diep verstoord zijn. De exacte diepte en locatie van deze kelder zijn echter niet bekend. Duidelijk is wel dat de kelder zich bevindt onder het huidige pand.

De funderingswijze (poeren, funderingssleuven etc.) en de funderingsdiepte van het huidige pand zijn niet bekend. De verwachting is dat voor de bouw van het huidige pand gebruik is gemaakt van de oude funderingen van de oude boerderij. In dat geval zal de mate van verstoring van de bodem onder het huidige pand, met uitzondering van de locatie van de kelder, gering zijn. Bovendien bleef tot circa de jaren zestig de fundering en daarmee de verstoring van oudere bouwfasen beperkt tot funderingssleuven en –poeren.

Ook de funderingswijze en de funderingsdiepte van de bebouwing op het achter terrein zijn niet bekend. De ervaring leert dat het bij dergelijke latere aanbouwen vaak gaat om relatief ondiepe funderingssleuven, waarbij de vloer direct op het maaiveld werd gestort. De mate van verstoring van de bodem zal dan gering zijn.

³¹ Regionaal Historisch Centrum Eindhoven, beschrijving fotonummers 237704 en 237705

³² Regionaal Historisch Centrum Eindhoven, beschrijving fotonummers 237704 en 237705. Volgens informatie van de opdrachtgever is de kelder inderdaad aanwezig maar is deze volgestort.

Figuur 2.6 Ligging van het plangebied op een uitsnede van het bonneblad uit 1927 (www.topotijdreis.nl).

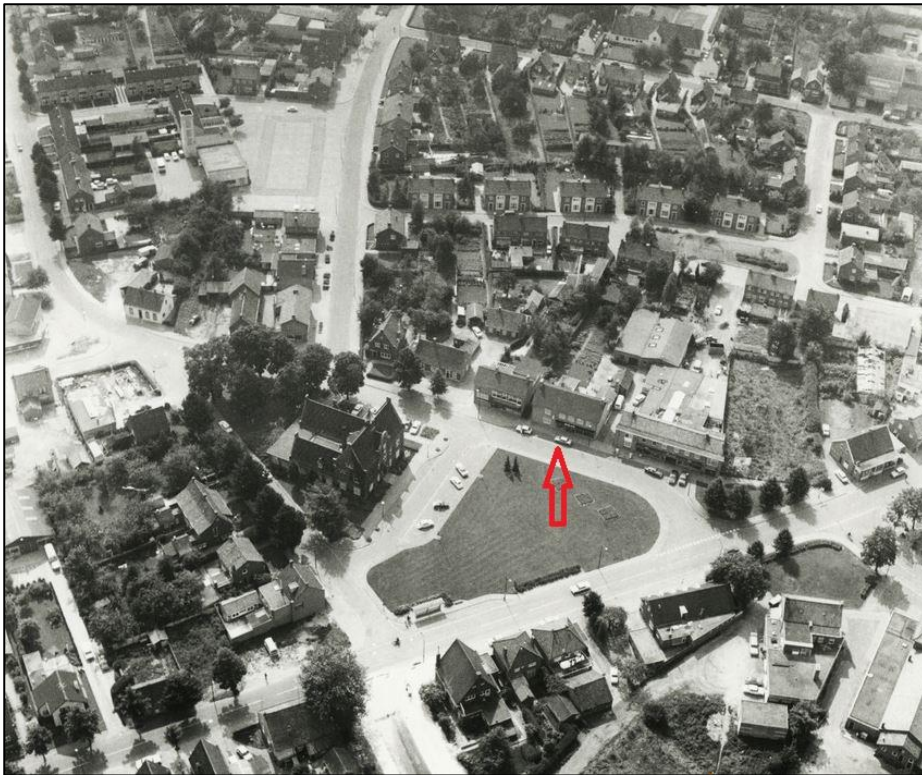
Figuur 2.7 De boerderij van Maas op een luchtfoto uit de zomer van 1952 (bij rode pijl). Te zien is dat het achterterrein niet bebouwd was. Er stonden enkele bomen. (<http://www.rhc-eindhoven.nl> fotonummer 237614).

Figuur 2.8 De boerderij van Maas, in het midden op een foto van 1 april 1959 (<http://www.rhc-eindhoven.nl> fotonummer 237695).

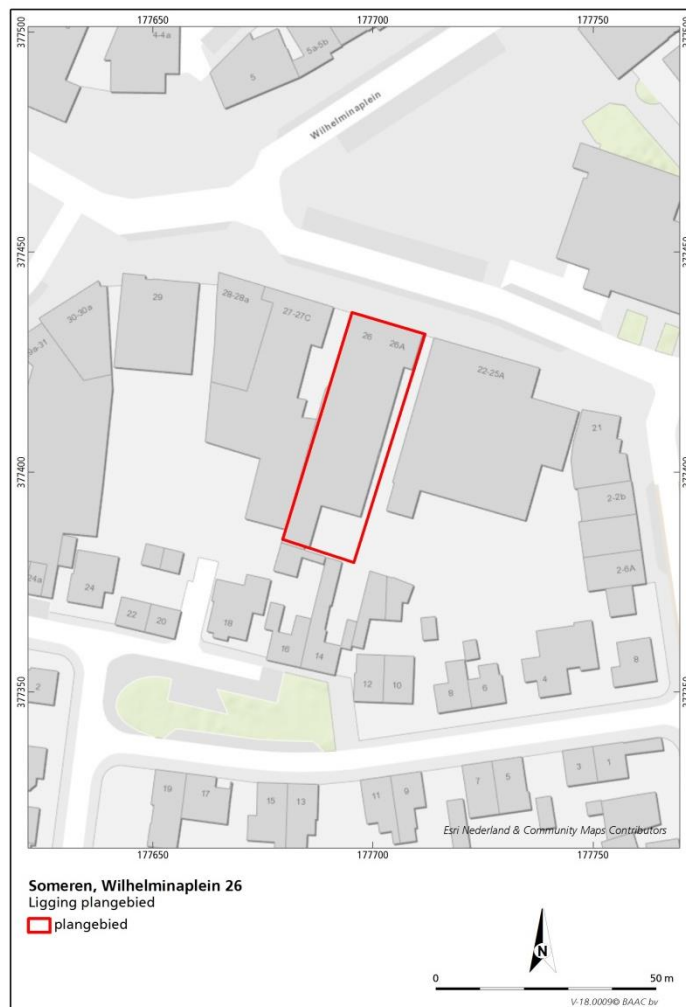
Figuur 2.9 Nogmaals de boerderij van Maas, uiterst links op een foto van 14 november 1960 (<http://www.rhc-eindhoven.nl> fotonummer 237704).

Figuur 2.10 Het inmiddels verbouwde pand op een luchtfoto uit 1976 (bij rode pijl). Ook het terrein er achter is al deels bebouwd geraakt (<http://www.rhc-eindhoven.nl> fotonummer 230427).

In het bodemloket wordt geen melding gemaakt van binnen het plangebied uitgevoerd milieukundig onderzoek, saneringsactiviteiten of zaken zoals ondergrondse brandstoftanks.³³

³³ www.bodemloket.nl

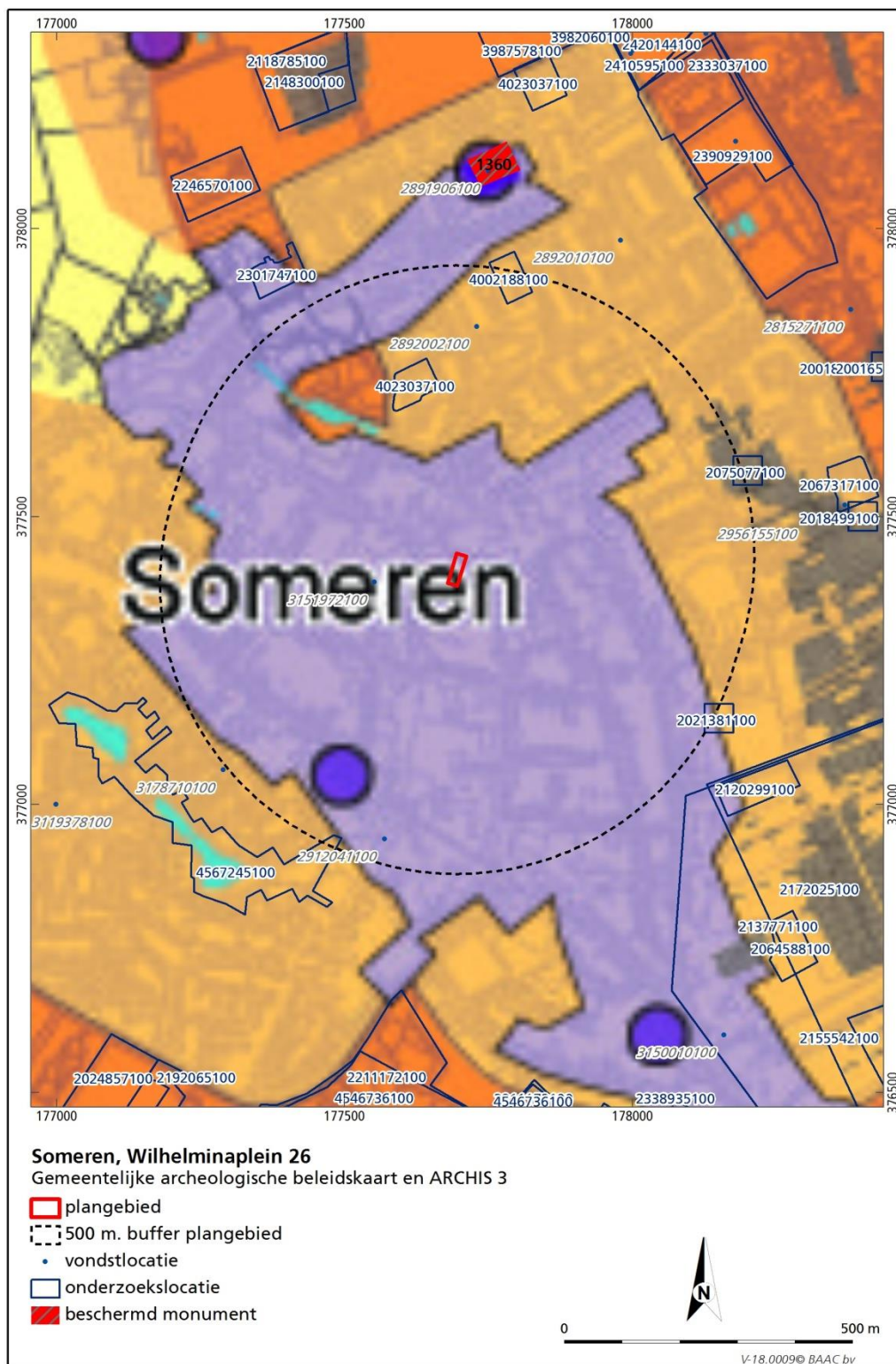

Figuur 2.11 Het plangebied (geel), met de contouren van de huidige bebouwing (grijs). Het plangebied is bebouwd, met uitzondering van een smalle strook in het westen en een bredere strook in het oosten en zuiden.

2.3.3 Archeologie

Over het algemeen zijn in Nederland op verschillende niveaus (landelijk, provinciaal, regionaal en gemeentelijk) archeologische (verwachtings-)kaarten opgesteld. Het huidige beleid, dat van toepassing is op het plangebied, is gebaseerd op de archeologische beleidskaart van de gemeente Someren (zie figuur 2.12). Volgens deze kaart ligt het plangebied in een gebied met een hoge archeologische verwachting (categorie 3). Voor dergelijke gebieden geldt een onderzoeksplicht bij een verstoringsdiepte van meer dan 40 cm en een verstoringsoppervlakte van 250 m².³⁴

³⁴ Kortlang 2011, kaartbijlage 4.

Figuur 2.12 Ligging van het plangebied op de archeologische beleidskaart van de gemeente Someren (Kortlang 2011), gecombineerd met gegevens uit Archis3 (januari 2018).

Rond het plangebied zijn in het verleden ook daadwerkelijk archeologische resten aangetroffen. Bepaalde gebieden zijn vanwege hun archeologische

waarde vermeld op de Archeologische MonumentenKaart.³⁵ Binnen een straal van 500 meter zijn geen AMK-terreinen aanwezig.

In de database van de RCE, ARCHIS3, zijn rond het plangebied binnen een straal van circa 500 meter diverse archeologische vondsten bekend en zijn meerdere archeologische onderzoeken uitgevoerd (zie tabel 2.1). De zaakidentificaties zullen hierna worden beschreven op volgorde van de afstand ten opzichte van het plangebied.

zaakidentificatie	afstand tot plangebied	soort onderzoek	resultaat
3151972100	130 m W	archeologische begeleiding	enkele sporen uit nieuwe tijd
4023037100	270 m NW	proefsleuven	erf volle middeleeuwen
2892002100	400 m N	waarneming	waterput middeleeuwen-nieuwe tijd
4002188100	440 m NO	opgraving	erven uit ijzertijd en volle middeleeuwen
2912041100	460 m ZW	waarneming	twee waterputten en moesbedden
2075077100	470 m NO	proefsleuven, opgraving	urnenveld en bewoning ijzertijd, graf en bewoning Romeinse tijd, bewoning volle middeleeuwen

Tabel 2.1 overzicht van archeologische onderzoeken en vondsten in een straal van 500 m rondom het plangebied.

In 1988 vond een archeologische begeleiding plaats van de sloop van het pand Postelstraat 8 uit 1813, op zo'n 130 m ten westen van het plangebied (zaakidentificatie 3151972100). Het leverde weinig resultaat op: enkele sporen uit de nieuwe tijd. Deze locatie heeft dezelfde ligging als het plangebied: in de zone met lage dekzandruggen.

Eind 2016 is door Transect een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd aan de Eijnattenlaan, op 270 m ten NW van het plangebied (zaakidentificatie 4023037100). De resultaten van dit onderzoek zijn nog niet gemeld in Archis3; het onderzoek is vermoedelijk nog in uitwerking. Uit persberichten blijkt dat op deze locatie een erf uit de volle middeleeuwen is gevonden met hooimijt, waterput en bijgebouw.³⁶ Het is volledig opgegraven.³⁷ Deze locatie is gelegen aan de rand van de hoge dekzandruggen, op de overgang naar de lagere dekzandruggen en vlakbij een waterloop.

In circa 1965 is op zo'n 400 m ten noorden van het plangebied een houten waterput (tonput) aangetroffen uit de late middeleeuwen – nieuwe tijd (zaakidentificatie 2892002100). Verdere informatie in Archis3 ontbreekt. Vermoedelijk gaat het hier om een losse waarneming. Deze locatie is gelegen aan

³⁵ AMK 2014.

³⁶ ED 20-12-16; SIRIS 21-12-16.

³⁷ Deze opgraving is niet gemeld in Archis3.

de rand van de hoge dekzandruggen, op de overgang naar de lagere dekzandruggen.

In 2016 is een opgraving uitgevoerd door ACVU aan de Sijlkenstraat op zo'n 440 m ten noordoosten van het plangebied (zaakidentificatie 4002188100). De resultaten van dit onderzoek zijn nog niet gemeld in Archis3; het onderzoek is vermoedelijk nog in uitwerking. Uit een nieuwsbrief voor omwonenden van het nieuwbouwproject blijkt dat op deze locatie de resten zijn gevonden van een middeleeuwse boerderij (12^e eeuw?). Ook zijn paalsporen van gebouwen, waaronder mogelijk een boerderij uit de ijzertijd, gevonden.³⁸ Deze locatie is gelegen aan de rand van de hoge dekzandruggen, op de overgang naar de lagere dekzandruggen.

Bij de bouw van een parkeerkelder op de hoek van de Postel en de Kerkstraat (460 m ten zuidwesten van het plangebied) is in 1997 een waarneming gedaan (zaakidentificatie 2912041100). Op een diepte van 130 cm kwamen moesbedden en twee waterputten tevoorschijn: een gemetselde put en een plaggenput. De plaggenput bestond uit een ringvormige stapel plaggen, gefundeerd op een houten velg van een karrenwiel. De diameter was circa 1 m. Vondstmateriaal dateert uit de late 18^e – begin 19^e eeuw. Plaggenputten dateren over het algemeen uit de late middeleeuwen en begin van de nieuwe tijd. Deze locatie is gelegen aan de rand van de hoge dekzandruggen, op de overgang naar de lagere dekzandruggen.

Begin jaren negentig zijn in plangebied Waterdael I vanaf circa 470 m ten oosten van het plangebied meerdere archeologische onderzoeken uitgevoerd. Het gaat hier om een proefsleuvenonderzoek in 1990 door de toenmalige ROB, een opgraving in 1991 door de ROB en het IPP en opgravingen in 1991 en 1992 door het IPP (zaakidentificatie 2075077100).³⁹ Het onderzoek groeide uit tot een grootschalig archeologisch onderzoek dat pas eindigde in 2008, en waarbij ook de plangebieden Waterdael II en III werden onderzocht. Beide terreinen liggen op grotere afstand ten oosten van het huidige plangebied. De onderzoeken hebben resten opgeleverd van nederzettingsterreinen uit de ijzertijd, Romeinse tijd, vroege en volle middeleeuwen, alsmede urnenvelden uit de ijzertijd en Romeinse tijd en een middeleeuws wegenpatroon.⁴⁰ Deze locatie is gelegen op de hoge dekzandruggen.

³⁸ Nieuwsbrief voor omwonenden van nieuwbouwproject "De Sijl" juni 2016.

³⁹ Roymans & Kortlang 1993; Kortlang & Van Ginkel 2016; de ligging van zaakidentificatie 2075077100 is in archis3 niet correct weergegeven (te klein en niet op de juiste locatie).

⁴⁰ Kortlang & Van Ginkel 2016; De Boer & Hiddink (eds.) 2012.

3 Archeologische verwachting

Het plangebied ligt in een zone met lage dekzandruggen die deel uitmaakt van een groot gebied met dekzand. Dit gebied bestaat uit hoge en lage dekzandruggen en dekzandvlakten en wordt omzoomd door een lager gelegen beekdal en dalvormige laagte. Twee dalvormige laagten snijden in het dekzandgebied, maar bereiken het plangebied niet. Ten oosten en westen van het plangebied bevinden zich hoge dekzandruggen.

Het grondgebied van het huidige dorp Someren is archeologisch gezien zeer rijk en heeft resten van nederzettingen uit de ijzertijd, Romeinse tijd, vroege en volle middeleeuwen, grafvelden uit de ijzertijd en Romeinse tijd en een middeleeuws wegenpatroon opgeleverd (Somerens Waterdael I, II en III). Deze resten zijn gevonden op de hoge dekzandruggen ten oosten van het plangebied, buiten het oude dorpslint. Tevens zijn recentelijk resten uit de ijzertijd en volle middeleeuwen gevonden ten noorden van het plangebied, aan de rand van de zone met hoge dekzandruggen (Sijlkenstraat en Eijnattenlaan).

Vermoedelijk heeft de bewoning zich in de late middeleeuwen en nieuwe tijd verplaatst in de richting van het latere dorpslint. Deze verplaatsing van nederzettingen naar de wat lagere delen van het landschap is een bekend verschijnsel dat zich in grote delen van Brabant voordeed. Het oude nederzettingsareaal kwam in gebruik als landbouwgrond.⁴¹

Het plangebied ligt in het oude dorpslint van Someren. Dit dorp is vermoedelijk in de late middeleeuwen ontstaan in het gebied tussen de twee gebieden met hoge dekzandruggen in. Ook het huidige Wilhelminaplein, waaraan het plangebied is gelegen, stamt vermoedelijk uit deze periode en vormde toen een soort restruimte tussen de wegen in.

Voor de oude dorpskern van Someren, waar binnen het huidige plangebied is gelegen, geldt in principe een hoge archeologische verwachting voor resten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd. De verwachting voor resten uit eerdere perioden (prehistorie t/m volle middeleeuwen) is middelhoog vanwege de ligging in een minder hoog deel van het landschap. Er kan niet worden uitgesloten dat resten uit deze periode aanwezig zijn.

Wanneer gekeken wordt naar het plangebied zelf dan kan vermeld worden dat het meest noordelijke deel van het plangebied in ieder geval bebouwd is sinds 1843. Deze boerderij werd ergens in de periode 1960-1976 vervangen door het huidige pand waarbij de oude kelders gespaard bleven. Het terrein achter het pand is vanaf de jaren 60 van de 20^e eeuw bebouwd gemaakt. Tegenwoordig is het perceel vrijwel geheel bebouwd, met uitzondering van een smalle strook in het westen en een bredere strook in het oosten en zuiden.

⁴¹ Kortlang & Van Ginkel 2016, 145.

Het is niet exact bekend hoe diep de bouw van de boerderij, het huidige pand en de latere aanbouwen de bodem hebben verstoord. Door de aanwezigheid van een kelder onder de vroegere boerderij zal de bodem plaatselijk diep verstoord zijn. De exacte diepte en locatie van deze kelder zijn echter niet bekend. Duidelijk is wel dat de kelder zich bevindt onder het huidige pand.

De funderingswijze (poeren, funderingssleuven etc.) en de funderingsdiepte van het huidige pand zijn niet bekend. De verwachting is dat voor de bouw van het huidige pand gebruik is gemaakt van de oude funderingen van de oude boerderij. In dat geval zal de mate van verstoring van de bodem onder het huidige pand, met uitzondering van de locatie van de kelder, gering zijn. Bovendien bleef tot circa de jaren zestig de fundering en daarmee de verstoring van oudere bouwfasen beperkt tot funderingssleuven en –poeren.

Ook de funderingswijze en de funderingsdiepte van de bebouwing op het achterterrein zijn niet bekend. De ervaring leert dat het bij dergelijke latere aanbouwen vaak gaat om relatief ondiepe funderingssleuven, waarbij de vloer direct op het maaiveld werd gestort. De mate van verstoring van de bodem zal dan gering zijn.

Op basis van de veronderstelde mate van verstoring kunnen voor het gehele plangebied de hoge archeologische verwachting voor resten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd en de middelhoge archeologische verwachting voor resten uit de prehistorie t/m volle middeleeuwen gehandhaafd blijven. Voor de locatie van de kelder geldt een lage verwachting voor prehistorie t/m nieuwe tijd A, maar een hoge verwachting voor de nieuwe tijd B en C.

Binnen het plangebied kunnen met name nederzettingsresten verwacht worden: sporen van huizen, schuren, spiekers, hooimijten, waterputten, (afval)kuilen, dierbegravingen en sporen van het gebruik als tuin (moesbedden, spitsporen) en vondstmateriaal zoals aardewerk, glas, metaal en natuursteen. Deze resten worden verwacht in de top van de natuurlijke bodem waarvan de exacte diepteligging niet bekend is. De verwachting is dat het archeologisch sporenniveau slechts lokaal door de 19^e en 20^e eeuwse bebouwing verstoord is geraakt.

4 Conclusie en aanbevelingen

Hieronder volgt de beantwoording van de onderzoeksvragen zoals gesteld in het Plan van Aanpak⁴²:

- *Zijn binnen het plangebied bekende archeologische waarden aanwezig? Zo ja, zijn er gegevens bekend over de omvang, ligging, aard en datering hiervan?*

Er zijn geen bekende archeologische waarden aanwezig binnen het plangebied. Vermoedelijk zijn het plangebied en omgeving pas vanaf het midden van de 19^e eeuw bebouwd.

- *Wat is de verwachte bodemopbouw in het gebied en zijn er gegevens bekend over bodemverstorende ingrepen in het verleden binnen het plangebied?*

De natuurlijke bodem bestaat uit lemig fijn zand waarin een podzolbodem is ontstaan. Hierop is een plaggendeek aanwezig waarvan de dikte niet bekend is. Het meest noordelijke deel van het plangebied is in ieder geval bebouwd sinds 1843. Deze boerderij werd ergens in de periode 1960-1976 vervangen door het huidige pand waarbij de oude kelders gespaard bleven. Het terrein achter het pand is vanaf de jaren 60 van de 20^e eeuw bebouwd geraakt. Tegenwoordig is het perceel vrijwel geheel bebouwd, met uitzondering van een smalle strook in het westen en een bredere strook in het oosten en zuiden.

Het is niet exact bekend hoe diep de bouw van de boerderij, het huidige pand en de latere aanbouwen de bodem hebben verstoord. Door de aanwezigheid van een kelder onder de vroegere boerderij zal de bodem plaatselijk diep verstoord zijn. De exacte diepte en locatie van deze kelder zijn echter niet bekend. Duidelijk is wel dat de kelder zich bevindt onder het huidige pand, dus aan de voorzijde van het perceel. De funderingswijze (poeren, funderingssleuven etc.) en de funderingsdiepte van het huidige pand zijn niet bekend. De verwachting is dat voor de bouw van het huidige pand gebruik is gemaakt van de oude funderingen van de oude boerderij. In dat geval zal de mate van verstoring van de bodem onder het huidige pand, met uitzondering van de locatie van de kelder, gering zijn. Bovendien bleef tot circa de jaren zestig de fundering en daarmee de verstoring van oudere bouwfases beperkt tot funderingssleuven en –poeren. Ook de funderingswijze en de funderingsdiepte van de bebouwing op het achter terrein zijn niet bekend. De ervaring leert dat het bij dergelijke latere aanbouwen vaak gaat om relatief ondiepe funderingssleuven, waarbij de vloer direct op het maaiveld werd gestort. De mate van verstoring van de bodem zal dan gering zijn.

- *Wat is de specifieke archeologische verwachting voor het gebied?*
Op basis van de veronderstelde mate van verstoring geldt voor het gehele plangebied een hoge archeologische verwachting voor resten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd en de middelhoge archeologische verwachting voor resten uit de prehistorie t/m volle middeleeuwen. Voor

⁴² Bergman & Merlidis 2017.

de locatie van de kelder geldt een lage verwachting voor de prehistorie t/m nieuwe tijd A, maar een hoge verwachting voor de nieuwe tijd B en C.

- *In hoeverre worden archeologische resten bedreigd en is vervolgonderzoek nodig en zo ja, in welke vorm?*

De mogelijk aanwezige archeologische resten worden bedreigd door zowel de sloop van de huidige opstallen als door de nieuwbouw. Voor deze nieuwbouw zal vermoedelijk een bouwput worden uitgegraven tot in de C-horizont van de natuurlijke bodem. Hierdoor zullen de archeologische resten vernietigd worden.

Er wordt geadviseerd om de bestaande bebouwing (zowel het huidige winkelpand als de latere aanbouwen) uitsluitend bovengronds te slopen om verdere verstoring van de ondergrond door het verwijderen van kelders, funderingsstroken en poeren te vermijden. Er wordt geadviseerd om daarna een proefsleuvenonderzoek uit te voeren). Voorafgaand aan het proefsleuvenonderzoek dient een (door het bevoegd gezag goedgekeurd) Programma van Eisen te worden opgesteld, waarin de eisen waaraan het onderzoek dient te voldoen, zijn vastgelegd.

Bovenstaand advies dient beoordeeld te worden door de bevoegde overheid (gemeente Someren) en leidt tot een selectiebesluit. Dit betekent niet dat reeds gestart kan worden met bodemversturende activiteiten of de daarop voorbereidende activiteiten.

Hoewel getracht is een zo gefundeerd mogelijk advies te geven op grond van de gebruikte onderzoeksmethoden, kan de aanwezigheid van archeologische sporen of resten nooit volledig worden uitgesloten in de gebieden waarvoor geen vervolgonderzoek wordt aanbevolen. BAAC bv wil er daarom op wijzen dat men bij bodemversturende activiteiten alert dient te zijn op de aanwezigheid van archeologische waarden (zoals vondstmateriaal en grondsporen). Bij het aantreffen van deze waarden dient men hiervan melding te maken bij de Minister van OCW (in de praktijk de RCE) conform artikel 53 van de Monumentenwet 1988.

5

Geraadpleegde bronnen

Bakker, H. de & J. Schelling, 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus*, Wageningen (Staring Centrum).

Barends, S. et al., 2010: *Het Nederlandse landschap. Een historisch-geografische Benadering*, Utrecht.

Berendsen, H.J.A., 2008a: *Landschappelijk Nederland*, Assen.

Berendsen, H.J.A., 2008b: *De vorming van het land*, Assen.

Bergman, W.A. & A. Merlidis, 2017: *Onderzoeksvoorstel – Plan van Aanpak Archeologisch Bureauonderzoek Plangebied Wilhelminaplein 26 te Someren, 's-Hertogenbosch* (BAAC project V-18.0009).

Boer, E. de & H. Hiddink (eds.), 2012: *Opgravingen in Waterdael III te Someren. Deel 2. Bewoningssporen uit de latere prehistorie, de vroege en volle middeleeuwen*, Amsterdam (ZAR 50).

CCvD, 2016: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie*, versie 4.0., Gouda (SIKB).

Coenen, J., 2001: *Hertog Jan en de Zummerse mens. Een overzicht van de geschiedenis van Someren en Lierop*, Someren.

Damoiseaux, J.H., 1982: *Bodemkaart van Nederland. Schaal 1:50.000. Toelichting bij kaartblad 49 Oost Bergen op Zoom*, Wageningen (Stichting voor Bodemkartering).

Gerritsen, F. & E. Rensink (red.), 2004: *Beekdallandschappen in archeologisch perspectief. Een kwestie van onderzoek en monumentenzorg*, Amersfoort (Nederlandse Archeologische Rapporten 28).

Kortlang, F.P., 2011: *Nota Archeologiebeleid gemeente Someren*, Eindhoven (ArchAeO-rapport 0912).

Kortlang, F.P. & E. van Ginkel, 2016: *Voordat Someren Someren werd. Archeologie van een dekzandeiland*, Utrecht.

Mulder, de. E.F.J., M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*, Groningen/Houten.

Roymans, N. & F. Kortlang, 1993: *Bewoningsgeschiedenis van een dekzandlandschap langs de Aa te Someren*, in: N. Roymans & F. Theuws, *Een en al zand. Twee jaar graven naar het Brabantse verleden*, 's-Hertogenbosch.

Spek, T., 2004: *Het Drentse esdorpenlandschap. Een historisch geografische studie*, Utrecht.

Geraadpleegde kaarten

AMK 2014 (Archeologische MonumentenKaart), geraadpleegd via Archis3.

Bodemkaart 2006, geraadpleegd via Archis3.

Geomorfologische Kaart 2008, geraadpleegd via Archis3.

Kadastrale kaart, 1811-1832 *Gemeente Someren, sectie B genaamd Someren, tweede blad*. Geraadpleegd via <http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl>

Meijerijkaart van Hendrik Verhees, getiteld: *Kaart Figuratief van het grootste gedeelte van Bataasch Brabant, bevattende de Meyerye van 's Bosch, bestaande in de vier kwartieren...*, enz., 1794. Geraadpleegd via www.archieven.nl

Rijks Geologische Dienst (RGD), 1973: *Geologische kaart van Nederland 51 Oost Eindhoven Oost*, Haarlem.

Rijks Geologische Dienst (RGD) / Stichting voor Bodemkartering (Stiboka), 1977: *Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000; Blad 51 Eindhoven*, Haarlem en Wageningen.

Stichting voor Bodemkartering (Stiboka), 1981: *Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000; 51 Oost Eindhoven*, Wageningen.

Geraadpleegde websites

Archis3, geraadpleegd via <https://zoeken.cultureelerfgoed.nl>, januari 2018.

Bodemloket, geraadpleegd via ww.bodemloket.nl op 25 januari 2018.

<https://www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens>

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven: <http://www.rhc-eindhoven.nl>.

SIRIS 21-12-16 <https://sirir.nl/artikel/41407538/grote-archeologische-vondst-op-locatie-paulusschool>

www.ahn.nl

www.topotijdreis.nl, bonnebladen uit 19^e en 20^e eeuw en topografische kaarten 20^e eeuw. Geraadpleegd januari 2018.

Overige

ED 20-12-16, geraadpleegd via <https://www.ed.nl/someren/langgevelboerderij-uit-1200-in-woonwijk-someren~a04c12a6/>

Nieuwsbrief voor omwonenden van nieuwbouwproject "De Sijl" juni 2016, geraadpleegd via <http://www.wocom.nl/sites/default/files/Nieuwsbrief%20De%20Sijl%20Someren-Noord%20nr%203%20-%20juni%202016.pdf>

Bijlagen

- 1 Bijlage1
- 2 Bijlage2

Bijlage 1

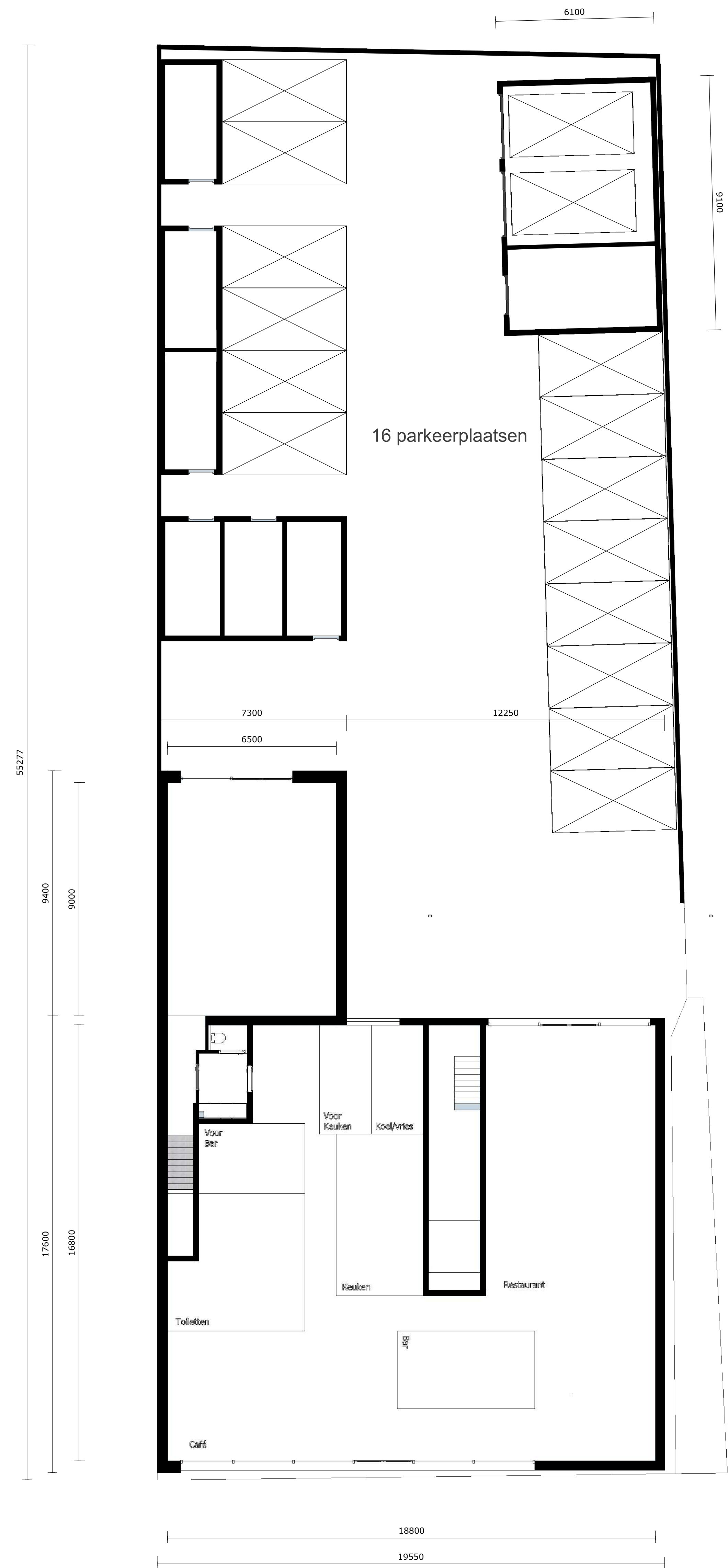
**Aanzichten, plattegronden en doorsneden
toekomstige bebouwing**

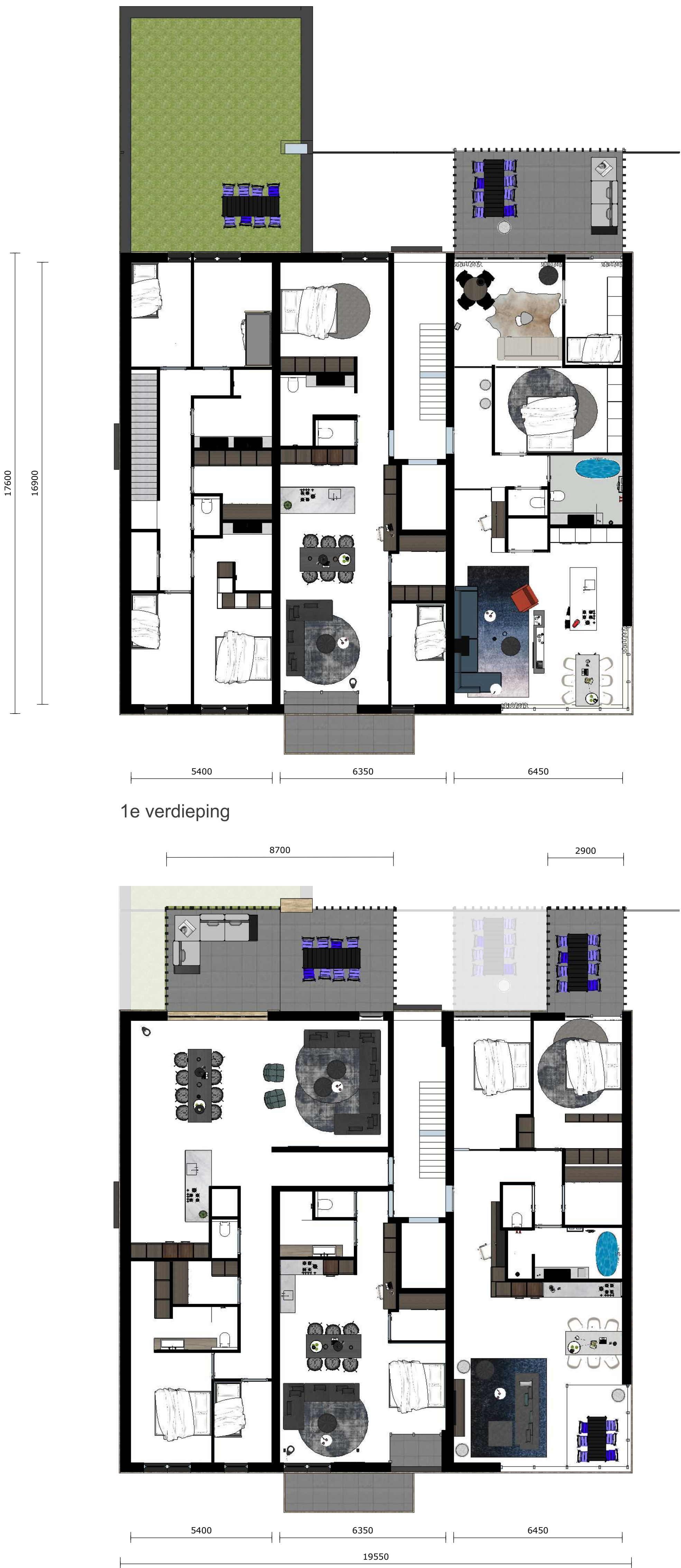
Vooraanzicht

Achteraanzicht

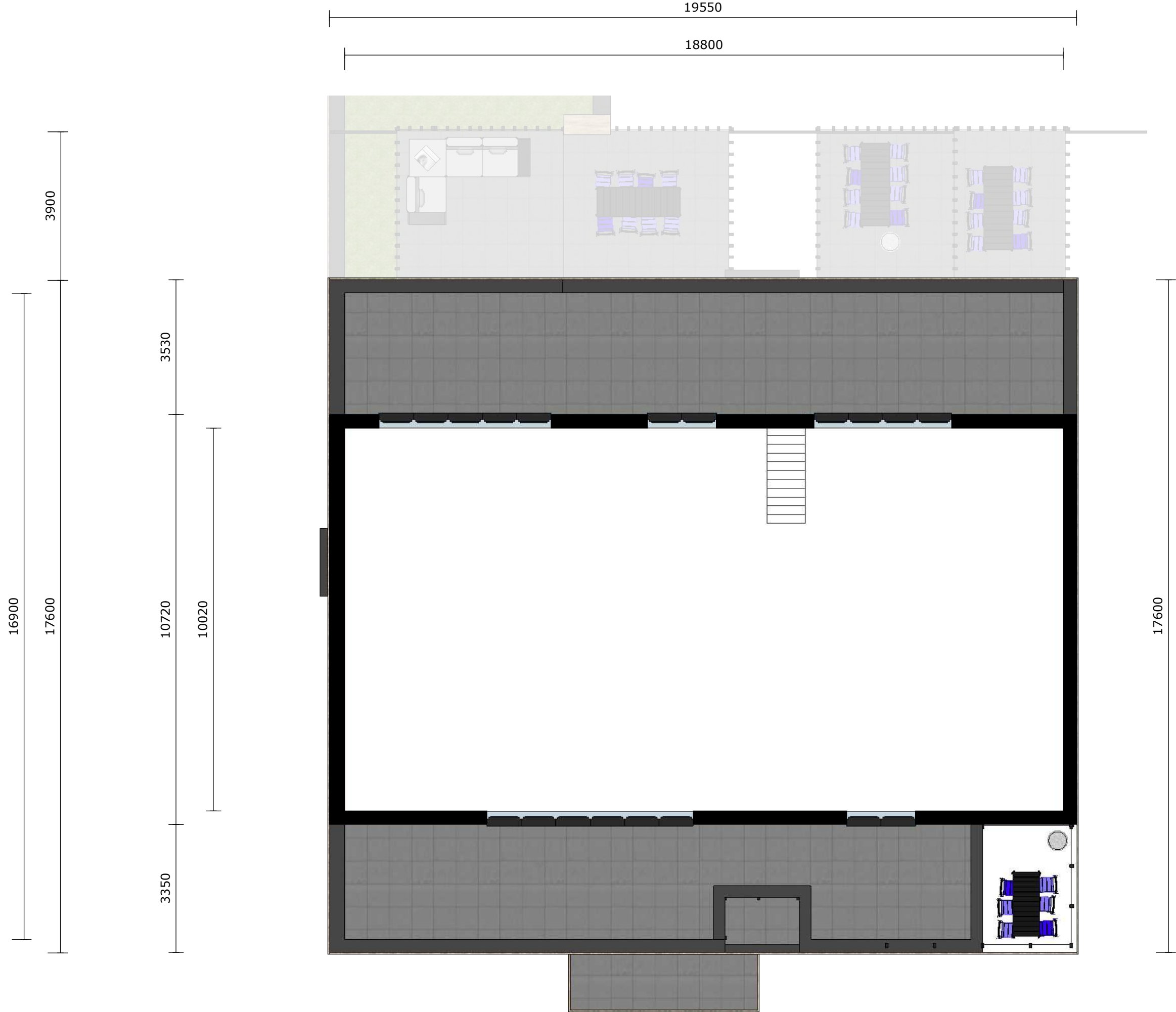
Rechter zijaanzicht

Begane grond

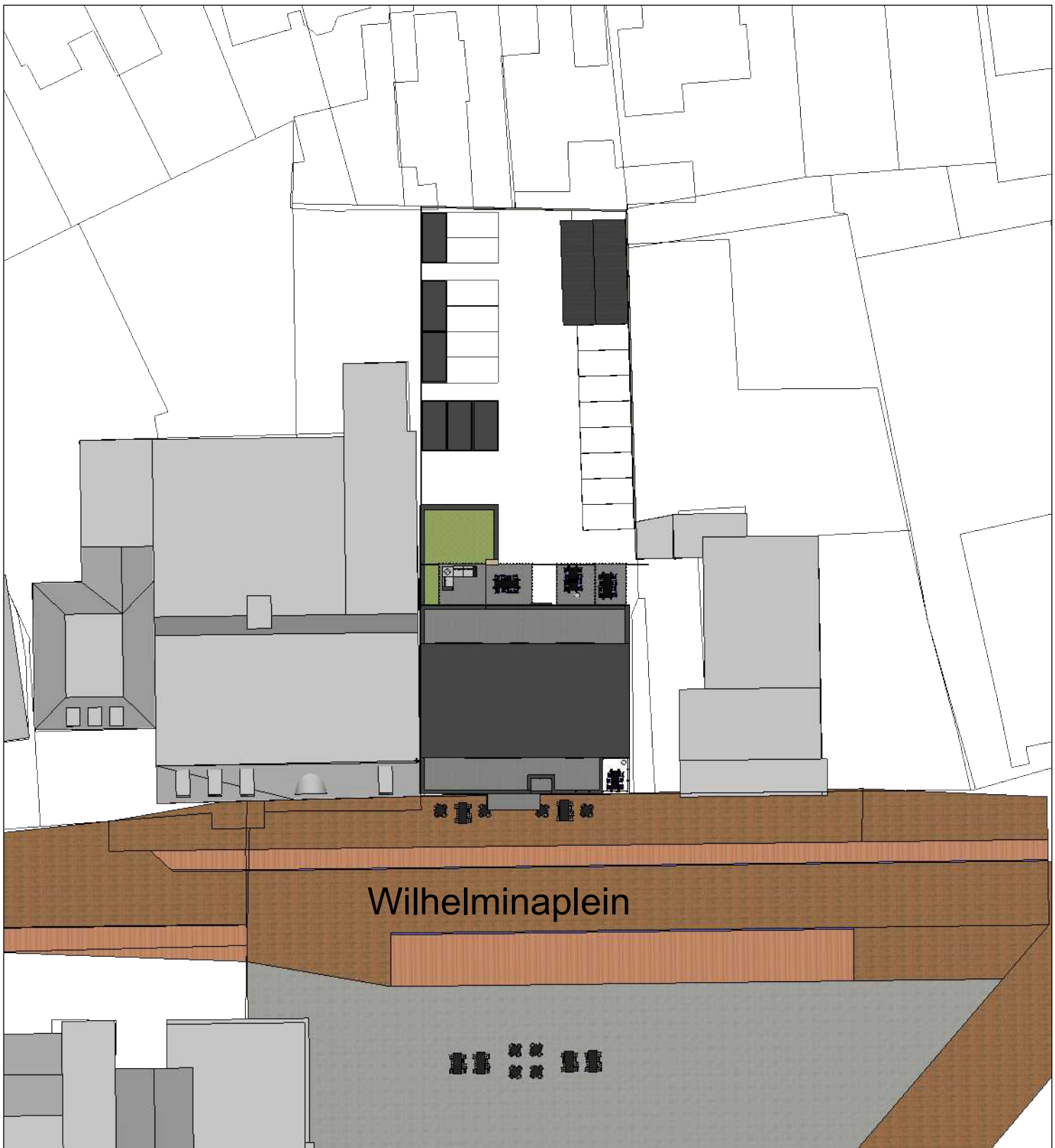
2e verdieping

3e verdieping

Doorsnede AA

Situatie
Schaal 1:500

VAN VROONHOVEN

architectuur

Edoornstraat 13

5712 NS Someren

T. 0645249523

E. info@vvaarchitectuur.nl

Werk	Nieuwbouw appartementen / horeca	Werk no:	VVA1721
Adres	Wilhelmijnplein 26 te Someren	Werk no:	SO1
Opdrachtgever	Opdrachtgever	Aanzichten	Plattegronden
Datum	29-11-2017	Doorsnede	Situatie
Schaal	1:100	1:500	A0
Ing. M. van Vroonhoven IMArch			

Bijlage 2

Overzicht van geologische en archeologische tijdvakken

Bijlage 2: Geologische en archeologische tijdvakken

Ouderdom (jr) 0 = 1950 n. Chr.	Chronostratigrafie					MIS	Lithostratigrafie					
11.650	Kwartair	Laat	Holoceen (warme periode)					1	Formaties: Naaldwijk (marien), Nieuwkoop (veen), Echteld (fluviaal)		Formatie van Bortel (eolisch en lokaal terrestrisch)	Formatie van Beegden (Maas)
12.850			Laat- Weichselien (Laat- Glaciaal)	Weichselien (ijstijd)	Late Dryas (koud)	2	Formatie van Kreftenheye (Rijn)					
13.900					Allerød (warm)							
14.030					Vroege Dryas (koud)							
14.640					Bølling (warm)							
30.000			Midden- Weichselien (Pleniglaciaal)	Laat- Pleniglaciaal (zeer koud)	3							
60.000				Midden- Pleniglaciaal (koud)								
75.000				Vroeg- Pleniglaciaal (zeer koud)	4							
117.000			Vroeg- Weichselien (gematigd koud)					5a				
								5b				
								5c				
								5d				
130.000			Eemien (warme periode)					5e	Eem Formatie (marien, lagunair en lacustrien)			
370.000		Midden	Midden	Saalien (ijstijd)	6-10	Formatie van Urk (Rijn)	Formatie van Drente (Glaciaal)					
410.000				Holsteinien (warme periode)	11							
475.000				Elsterien (ijstijd)	12		Formatie van Peelo (Glaciaal)					
850.000				Cromerien (warme periode)					13- 22	Formatie van Sterksel (Rijn)	Formatie van Stamproy (eolisch en lokaal terrestrisch)	
2.600.000		Vroeg	Vroeg	Pre-Cromerien			23- 104					

Chrono-, zuurstofisotopen- en lithostratigrafie voor Noordwest-Europa naar De Mulder *et al.* (2003). Mariene isotop stadium (MIS) volgens Bassinot *et al.* (1994). Atmosferische data volgens Berendsen (2008) en Cohen *et al.* (2009). Archeologische periode-indeling en ouderdom volgens de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Vegetatie bewerkt volgens Berendsen (2008). Pollenzones volgens P. Vos & P. Kiden (2005).

Ouderdom (kal. jaren BP ¹)	¹⁴ C jaren	Chronostratigrafie		Pollen zones	Vegetatie	Archeologische perioden (kal. jaren v/n. Chr.)
450	1250	Holoceen	Laat	Subatlanticum (koeler Vochtiger)	Vb2	nieuwe tijd (1500-heden)
1150						middeleeuwen (450-1500 n. Chr.)
1500						
1962					ijzertijd (800 – 12 v. Chr.)	
2750						ijzertijd (800 – 12 v. Chr.)
3050						
3950	Midden		IVb	Loofbos. Eik, els en hazelaar overheersen; beuk vanaf IVb >1% en grotere invloed landbouw (granen)	brons tijd (2000 – 800 v. Chr.)	
5700						IVa
7250			III	Loofbos eik en els overheersen, relatief veel iep en linde. Het percentage den neemt af	mesolithicum (8800 – 5300 v. Chr.)	
8700						Vroeg
10.250			Preboreaalaal (warmer)	I	Eerst berk en later overheerst de den	
10.750						
11.650	Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)		LW II	Dennen- en berkenbossen		
12.850		Vroege Dryas			LW I	Open parklandschap
13.900	Bølling		Open vegetatie met kruiden (bijvoet) en berkenbomen			
14.030		Midden-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)		Perioden met een poolwoestijn en perioden met een toendra		
14.640	Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)		Perioden met bos en perioden met een subarctisch open landschap			
35.000 (v. Chr.)		Eemien (warme periode)		Loofbos		
75.000	Saalien (ijstijd)		Maximale ijsuitbreiding Scandinavische ijskap tussen 200.000 en 130.000 jaar BP			
117.000					vroeg-paleolithicum (tot 300.000 v. Chr.)	
130.000						
300.000 (v. Chr.)						

¹ BP = aantal werkelijke jaren voor 1950 AD.